

УДК 373.5.015.31:791

Розкладка Надія
магістрантка Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

КІНОГРАМОТНІСТЬ НА ШКІЛЬНИХ УРОКАХ (ПРЕДМЕТИ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ)

Сучасні умови життя й невідомий прогрес у галузях науки, освіти, культури й техніки вимагають від суспільства усе більшої активності та високого рівня грамотності. При цьому саме поняття грамотності нині, у ХХІ ст., значно розширилося. Воно містить низку підвидів (комп'ютерна, цифрова, медіаграмотність тощо), що зазвичай перебувають у взаємодії. Як відомо, однією з необхідних складових цього терміна є й кінограмотність.

Важливість кінограмотності визнає й ЮНЕСКО, приділяючи значну увагу ролі кінематографу в житті суспільства. Кіно розцінюють як один із основних набутоків Європи та світу загалом. І небезпідставно, адже фільм слід розглядати як ефективне й актуальне джерело отримання необхідних для особистості суспільних, освітніх, моральних та культурних знань. І це насамперед стосується молодого покоління, адже воно лише починає здобувати необхідні вміння та навички для подальшого активного життя, а також інтелектуального й культурного розвитку.

Здобуваючи навички кінограмотності на відповідних інтегрованих уроках, учні вчать аналізувати кінофільми. Мета кожного з таких аналізів може бути різноманітною: від виокремлення теми, ідеї, проблематики, функцій окремої стрічки до дослідження в ній граматики кіномови, тобто характеристики кадру, монтажу, світла,

кольору, звуку, знаку та ін.

Кіноіндустрія постійно розвивається, збагачуючись новими жанрами. Тобто нині існує можливість використовувати під час освітньої діяльності не лише художні, а й документальні, публіцистичні чи навчальні фільми. Останні якраз і покликані забезпечувати тісний зв'язок між кіномистецтвом та освітою. Як пише у своїй праці І. Кузьо, «навчальні фільми допомагають у вирішенні таких завдань:

- дати учням повнішу і точнішу інформацію про об'єкт чи явище;
- підвищити наочність навчання і зробити доступним для учнів такий матеріал, який при звичайному навчанні важко засвоюється (наприклад, електричні властивості напівпровідників, виверження вулкану, життя на дні моря і т. д.);
- підвищити темп викладу навчального матеріалу;
- задовольнити цікавість дітей і швидше сформувати їхні пізнавальні інтереси;
- звільнити час учителя від малопродуктивної роботи і зберегти цей час для роботи творчої» [3, с. 191].

Фільм може стати в нагоді багатьом учителям-предметникам і допомогти зробити процес викладання матеріалу цікавішим та багатограним. Інтеграція фільмів у шкільні уроки, зокрема під час викладання предметів природничо-математичного циклу, має значні переваги й можливості для урізноманітнення та навіть підвищення рівня освітнього процесу.

Завдяки вивченню цих дисциплін (математики, фізики, хімії, географії та ін.) учні розвивають свої інтелектуальні здібності та дослідницькі вміння. Однак слід пам'ятати про дуже важливі в наш час навички критичного мислення й медіаграмотності загалом, набуття яких є одним із основних завдань освіти. Для найбільш вдалого їх забезпечення вчителі повинні використовувати не лише традиційні

методи навчання, а й сучасні напрацювання науковців, серед яких – інтегративний підхід. Тож вважаємо необхідним дослідити можливості й переваги застосування кіномистецтва на природничо-математичних уроках.

Авторка посібника «Медіаосвіта на заняттях з математики» Л. Гринчук наголошує: «При вивченні математики про важливість візуалізації і її необхідність знає кожен учитель. Неможливо обійтися без наочності в роботі з абстрактними математичними об'єктами» [2, с. 14]. Допоміжними засобами при вивченні математики можуть стати фільми майже будь-якого жанру, найефективнішими серед яких є навчальні, документальні та біографічні. При використанні кінострічок слід виділяти найважливіші їхні фрагменти, що найбільш вдало підходять до обраної теми й мети уроку. Демонструючи ці аудіовізуальні матеріали, учитель має спонукати учнів не лише до звичайного перегляду, а й до активного обговорення та аналізу відео. У молодших класах діти можуть вивчати числа та фігури, виокремлюючи їх у кадрі. Старшокласникам припадають до вподоби документальні та біографічні фільми, що застосовуються під час вивчення геометрії чи алгебри. Із них школярі дізнаються про життя й діяльність видатних математиків, їхні визначні відкриття. При цьому в деяких кінострічках процес такої математичної діяльності показаний максимально детально, що дає змогу підсилити вивчені теоретичні знання відповідними візуальними образами, а також стимулює школярів до здійснення власних наукових відкриттів.

Фізика та астрономія – дисципліни, повноцінне вивчення яких неможливе без відповідного унаочнення. Особливо це слід враховувати вчителям, які не мають у своїх школах спеціально обладнаних класів, і тому для ефективного навчання можуть активно використовувати надбання світового кіно. Нині існує низка науково-методичних

розробок, які здатні продемонструвати приклади застосування кіномистецтва в навчальному процесі. Серед них слід виділити працю О. Гаркуші, яка, зокрема, дослідила особливості й переваги інтеграції фільмів у звичайні уроки: «Завдяки розвитку комп'ютерної техніки у авторів навчальних фільмів є можливість моделювати й демонструвати різні процеси, явища, образи, які недоступні відеокамері або людському погляду. Сьогодні все більше педагогів використовують у своїй практиці навчальні фільми. Це дозволяє підвищити мотивацію, якість навчання, стандартизувати, уніфікувати навчання, реалізовувати дистанційне навчання, надати можливість для самоосвіти» [1, с. 11]. Дуже змістовним є й дослідження Т. Стеценко, яка описала власний досвід інтеграції кіно у вивчення фізики й астрономії та застосування для цього різноманітних методів. Так, після перегляду учнями фрагментів кінофільмів учителька пропонує їм дати відповіді на проблемні запитання, що стосуються навчального матеріалу й сюжету відео: наприклад, «Чому Вовк на повітряній кулі спочатку піднімається вгору, а потім стрімко починає падати вниз?». Цікавим є й завдання, в якому учні повинні самостійно підібрати й продемонструвати кінофрагмент, що найбільш підходить до теми уроку. Також учителька пропонує низку прийомів, що спонукають учнів до активного аналізу побаченого: «Звукорежисер», «Стоп-кадр», «Відеопазл» та «Експериментатор» [5, с. 6-7]. Кожен з них має свої особливості й алгоритм виконання та дозволяє заохотити учнів до активнішого вивчення навчальних предметів і осмисленого сприйняття кінофільмів.

Біологія як один із основних навчальних предметів спонукає школярів до здійснення теоретичних та експериментальних методів пізнання навколишньої дійсності. Безумовно, важливим елементом цього освітнього процесу також стає унаочнення, яке може успішно забезпечуватися завдяки взаємодії з фільмами. Учителі, які довгий час

використовують ІКТ при проведенні власних уроків, указують на високу ефективність застосування кінострічок під час вивчення біології. Зокрема, Л. Юрко у своєму дослідженні поділилася власним досвідом роботи з відеофайлами. Нею виділено основні функції, що реалізуються завдяки такій роботі, а саме: повідомлення нового матеріалу, узагальнення вивченого, здійснення віртуальних екскурсій, показ практичного значення досліджень, ознайомлення з науковими відкриттями, підвищення пізнавальної активності, здобуття додаткових знань тощо [7, с. 4–5]. На уроці біології передусім можна використовувати навчальні та документальні фільми, в яких із науковим підходом представлено ті чи ті біологічні знання, проте як додатковий пізнавальний матеріал можуть обиратися й художні кінострічки, аби заохотити учнів до вивчення особистості відомих учених. Також кіноматеріали різних жанрів слід застосовувати при формулюванні вчителем проблемних питань, відповіді на які передбачають глибоке осмислення й занурення учнів у певні деталі представлених відеофрагментів.

Учителька хімії Ж. Філіпська у своїй праці, присвяченій використанню на уроках інформаційних технологій, цілком слушно зазначає, що при вивченні цього предмету учням дуже важливо візуалізувати отримані теоретичні відомості. «Але в тих випадках, коли на уроці справжній експеримент із різних міркувань неможливий, то для безпосереднього спостереження на уроці (взаємодія натрію з водою, алюмінію тощо) цю недостатність інформації може замінити відеодемонстрація» [6, с. 28]. Як і у випадках з іншими природничо-математичними дисциплінами, найбільш ефективною у вивченні хімії є інтеграція фільмів документального та навчального жанрів. Учитель може виокремлювати ключові фрагменти з аудіовізуальних матеріалів та використовувати їх при навчанні з відповідних тем на уроках. Однак

не слід оминати увагою й художнє та мультиплікаційне кіно, адже сучасний кінематограф охоплює абсолютно всі аспекти нашого життя й створює безліч можливостей для унаочнення хімічних знань. Наприклад, доцільно пропонувати учням для аналізу фільми, в яких діяльність героїв безпосередньо пов'язана з дослідженням хімії, відповідно обрані учителем фрагменти допоможуть сформулювати проблемні запитання, дати цікаве домашнє завдання та ін.

Географія – навчальний предмет, що має значний потенціал для інтеграції в нього кінофільмів, адже при їх відборі вчитель може виокремлювати будь-який жанр. Звичайно, основними умовами при цьому залишаються відповідність відеоматеріалу темі уроку, врахування вікових особливостей учнів, дотримання обмежень тривалості таких кінофрагментів та спонукання школярів до аналітичної діяльності. У своїй науковій статті В. Салімон пропонує формулювати запитання, на які учні зможуть відповісти після перегляду й дослідження кінострічок: «Які найбільш яскраві моменти фільмів?», «Які природні об'єкти було знято в цих фільмах?», «Як називаються ці природні об'єкти?» і т. ін.» [4, с. 73]. Обрані вчителем відеофрагменти допомагають унаочнити вивчений матеріал не лише про фізичні характеристики певної місцевості, а й про її населення, традиції, культуру, економіку тощо. Завдяки використанню фільмів школярі можуть досліджувати географію, не виходячи за межі класу чи власної кімнати. Прийоми роботи з кінострічками сприяють більшому зацікавленню учнів навчальним матеріалом, розвивають їхню пізнавальну діяльність, спонукають до пошуку міжпредметних зв'язків, дослідженню кінематографу з різних аспектів тощо.

Отже, інтеграція кінофільмів у навчальний процес має необмежений потенціал та позитивно впливає на розвиток розумових, вольових, культурних та суспільних навичок школярів.

Кінограмотність постає необхідною умовою для повноцінного життя в суспільстві, яке зазнає значного впливу від досягнень постійного розвитку технологій. Використання набутків кіномистецтва здатне суттєво полегшити та вдосконалити підготовку вчителів до проведення уроків. Важливим залишається лише вдале та відповідно продумане застосування наведених у дослідженні та багатьох інших методів кіноосвіти. Прийоми, які вчителі можуть використовувати у своїй педагогічній діяльності, розвивають творчі здібності не лише учнів, а й самих освітян.

Література:

1. Гаркуша О. Використання мультимедійних технологій при підготовці та проведенні уроків фізики і астрономії : Методичні рекомендації. Біла Церква. 2021. 19 с.
2. Гринчук Л. Медіаосвіта на заняттях з математики. Навчальне видання / за редакцією О. Волошенюк, В. Іванова . Київ : АУП, ЦВП, 2021. 37 с.
3. Кузьо І. Можливості навчального кіно у вихованні творчої особистості (на основі ідей В. О. Сухомлинського). Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 123 (2). С. 190–193.
4. Салімон В., Салімон С. Використання кіноматеріалів на уроках географії із сугестопедичною технологією навчання. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2017. Вип. 26. С. 71–74.
5. Стеценко Т. Використання інформаційно-комунікаційних технологій та медіаресурсів при вивченні фізики та астрономії. URL: <https://cutt.ly/sC8rB8U> (дата звернення: 15.07.2022).
6. Філіпська Ж. Методичні матеріали. Курсова робота [Використання інноваційних технологій на уроках хімії]. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. 47 с.
7. Юрко Л. Впровадження різних прийомів роботи з відео на заняттях з біології. URL: <https://cutt.ly/QC8r4b6> (дата звернення: 20.07.2022).